

O mundo é demograficamente semellante a Europa: problemas e desafíos

Salam Al Rabadi

Universidade de Santiago de Compostela, España.

RESUMO: Existe un novo patrón demográfico global (cambio inverso), no que moitos países do mundo sufrirán unha realidade demográfica similar á de Europa ou quizais peor. Este patrón demográfico converterase nun reto global de futuro e terá implicacións estratéxicas decisivas que estarán relacionados con temas como as migracións, o avellentamento e o dividendo demográfico, sen esquecer os datos demográficos relixiosos. En consecuencia, co noso artigo trataremos de aportar luz sobre varias cuestións estratéxicas relacionadas co impacto do novo patrón demográfico global no futuro de Europa. Sobre todo tendo en conta a dependencia de moitos países europeos do aumento do número de inmigrantes procedentes de países en vías de desenvolvemento para afrontar o dilema demográfico, nun momento no que eses países sufrirán o mesmo problema demográfico. Inevitablemente, esta realidade suscitará serias preguntas sobre as opcións e alternativas europeas dispoñibles para afrontar estes cambios e desafíos, en particular a respecto da relación entre o crecemento demográfico, o estado do benestar, o desenvolvemento sostible e a problemática do terrorismo.

Palabras clave: Europa, Demografía, Avellentamento, África, Relixión, Seguridade, Inmigración, política.

El mundo es demográficamente semejante a Europa: problemas y desafíos

RESUMEN: Existe un nuevo patrón demográfico global (cambio inverso), en el que muchos países de todo el mundo sufrirán una realidad demográfica similar a la de Europa o quizás peor que ella, lo que se convertirá en un futuro reto global y tendrá implicaciones estratégicas decisivas que están relacionadas con cuestiones de migración, envejecimiento y dividendo demográfico, por no hablar de los datos demográficos religiosos. En consecuencia, en nuestro artículo arrojaremos luz sobre varias cuestiones estratégicas relacionadas con el impacto del nuevo patrón demográfico mundial sobre el futuro de Europa. Especialmente a la luz de la dependencia de muchos países europeos principalmente del aumento del número de inmigrantes procedentes de países en vías de desarrollo para hacer frente al dilema demográfico, en un momento en el que esos países sufrirán con el mismo problema demográfico en el futuro. Inevitablemente, esta realidad planteará serios interrogantes sobre las opciones y alternativas europeas disponibles para afrontar estos cambios y desafíos, especialmente a nivel de la relación dialéctica entre el crecimiento demográfico, el estado de bienestar, el desarrollo sostenible y la problemática del terrorismo.

Palabras clave: Europa, Demografía, Envejecimiento, África, Religión, Seguridad, Inmigración, política.

The World Demographically Is Similar To Europe: Problematic and Challenges

ABSTRACT: There is a new global demographic pattern (reverse change), in which many countries around the world will suffer from a demographic reality similar to that of Europe or perhaps worse than it, which will become a future global challenge and will have decisive strategic implications that are related to issues of migration, aging and demographic dividend, not to mention demographic data religious. Accordingly, in our article we will shed light on several strategic issues related to the impact of the new global demographic pattern on the future of Europe. Especially in light of the dependence of many European countries mainly on increasing the number of immigrants from developing countries in order to address the demographic dilemma, at a time when those countries will suffer with the same demographic problem in the future. Inevitably, this reality will raise serious questions about the available European options and alternatives to confront these changes and challenges, especially at the level of the dialectical relationship between demographic growth, the welfare state, sustainable development, and the problematics of terrorism.

Keywords: Europe, Demography, Aging, Africa, Religion, Security, Immigration, politics.

1. Introducción

Segundo os datos e as estatísticas de moitos informes globais, hai novos patróns demográficos globais, baseados no feito de que o descenso da fertilidade, o aumento da taxa de envellecemento, non só se monopolizará en Europa, senón que tamén incluírá todas as partes do mundo, e mesmo pode chegar a ser máis grave que en Europa (NIA, 2021, Dramani, 2022).

Polo tanto, en consonancia cos patróns demográficos actuais e futuros previstos, e no contexto de salientar a natureza global dos cambios na demografía, a inmigración e o dividendo demográfico, sen esquecer o crecemento demográfico relixioso que afecta tanto aos países europeos como aos países en desenvolvemento (DESA, 2021; Cilluffo & Ruiz, 2019), é necesario facer moitas preguntas cruciais, que xiran arredor de:

- » Como pode Europa apoiarse unicamente nunha visión ou políticas baseadas no aumento do número de inmigrantes dos países en desenvolvemento nun momento no que eses países sufrirán o mesmo problema demográfico?
- » En que medida os países europeos poden adoptar estratexias capaces de facer fronte aos impactos económicos, culturais e políticos asociados aos cambios e retos demográficos globais profundos? (Snel & Cremer, 2020; Formosa, 2019).

2. Momento demográfico europeo

En efecto, o impulso do crecemento da poboación en Europa pasou de positivo a negativo, e a tendencia podería influír fortemente nos números de poboación durante as próximas décadas. Durante o século XXI, a Unión Europea entrou nunha etapa de crecemento demográfico moi lento, sen esquecer o aumento da taxa de envellecemento (Walker, 2019). Está claro que o crecemento da poboación en Europa alcanzou un punto de inflexión fatídico a todos os

niveis, incluíndo o traballo, os mercados, as estruturas familiares, as relacións interxeracionais e o servizo militar (Herrmann, 2022).

Nas próximas décadas, é probable que moitos países de Europa se enfronten a presións financeiras, políticas e de seguridade relacionadas cos sistemas e políticas sanitarias, as pensións e a protección social para un número crecente de persoas maiores (Rabadi, 2023). Sen esquecer os riscos reais asociados coa garantía de recursos humanos nos sectores militares. Polo tanto, loxicamente, as perspectivas e consecuencias da situación demográfica futura son amplamente discutidas en toda Europa (Ertürk. & Karaçizmeli, 2022).

2.1. Extremismo demográfico

Hai 3 grandes tendencias que configuran a poboación europea: a lonxevidade, a diminución do número de nenos e o aumento do número de emigrantes. Polo tanto, Europa combina “extremos” demográficos: moitas partes de Europa experimentan a fecundidade máis baixa xamais rexistrada na historia da humanidade, ao mesmo tempo que, moitos países da Unión Europea teñen a esperanza de vida máis alta do mundo (Eurostat, 2023).

Por exemplo, a esperanza de vida ao nacer en España, Suíza e Alemaña é de 83 anos. En Gran Bretaña, Austria e Noruega de 81 anos. En Suecia e Italia de 82 anos. En Dinamarca e Bélxica de 80 anos, e en Ucraína, Bulgaria e Polonia 73, 74 e 77 anos respectivamente (Eurostat, 2021; DG ECFIN, 2018; Eurostat, 2023a). Como se pode observar, a poboación europea envellece: en 2022, as persoas maiores (de 65 ou máis anos) tiñan unha participación do 21,1 % (máis de 0,3 puntos porcentuais (pp) con respecto ao ano anterior e un aumento de 3,1 pp en comparación co ano anterior con 10 anos antes). Ademais, o grupo de idade 0-15 xa se está reducindo (Eurostat, 2023b).

En consecuencia, o envellecemento da poboación está a punto de converterse nunha das transformacións sociais máis importantes de Europa que terá implicacións estratéxicas no futuro, con implicacións para case todos os sectores da sociedade (Rabadi, 2022; Ertürk, et al., 2022a). Europa enfróntase a un descenso da poboación en idade de traballar e a unha perspectiva de diminución da forza laboral nativa. Estes cambios afectarán o futuro da UE e darán lugar a unha serie de retos, que probablemente terán unha gran importancia nas próximas décadas, dando lugar ás seguintes preguntas:

- » 1. Como se poderá fomentar o crecemento económico sostible nun período no que o número e a proporción de persoas en idade de traballar diminuirá?
- » 2. Como se pode salvagardar o modelo de benestar social ante o aumento da taxa de envellecemento?
- » 3. Como facer fronte ao ritmo de crecemento da poboación, onde probablemente, o impulso do declive demográfico permanecerá constante, incluso cando unha nova xeración de mulleres poida ter unha taxa de fecundidade máis alta que as súas nais? (Bricker e Ibbitson, 2019; Münz, 2007) .

2.2. Datos clave

En 2020, a poboación da Unión Europea con 27 Estados membros estimouse en 447,7 millóns, un 12,8% menos, fronte aos 513,5 millóns dos 28 Estados membros en 2019. Eviden-

temente, esta diminución foi o resultado da retirada do Reino Unido. Ademais, a poboación da UE pasou á previsión de case 513 millóns en 2019, en comparación cos 512 millóns de 2018. Pero, en xeral, o cambio total da poboación foi positivo, xa que a poboación aumentou en 0,9 millóns de persoas durante 2019, como resultado da taxa de migración neta (Eurostat, 2020).

Pero tras a interrupción do crecemento da poboación (2020-2021) debido á pandemia de Covid-19, a poboación da Unión Europea en 27 países volveu aumentar en 2022, pasando de 446,7 millóns en 2022 a 448,4 millóns en 2023. Este aumento é consecuencia dos movementos migratorios post-Covid-19 e a afluencia masiva de persoas desprazadas de Ucraína en 2022 (Eurostat.2023c).

Alemaña é o Estado membro da UE con maior poboación, con 83 millóns de cidadáns (ou o 16 %) da poboación total da UE (DG ECFIN, 2018a). A continuación aparecen Francia con 64 millóns (13,1%), Italia con 60,4 millóns (11,8%), España con 46,9 millóns (9%) e Polonia con 38 millóns “7,4%” (Eurostat.2023d). En xeral, está previsto que neste momento 16 Estados membros da UE teñan mellores taxas de fecundidade en 2060 (Dirección Xeral de Asuntos Económicos e Financeiros, Eurostat, 2019).

Non obstante, espérase que as taxas de fecundidade en case todos os países se manteñan por debaixo da taxa de reposición natural de 2,1 ata 2070. Aquí, a nivel metodolóxico, debemos ter coidado cando queremos ler as proxeccións asociadas ao aumento da taxa de fecundidade, porque a migración de Europa do Leste, é responsable de parte do aumento da fecundidade en toda Europa (Eurostat, 2023e).

Neste contexto, a baixa fecundidade e o aumento da esperanza de vida, durante as últimas décadas, reverteron a estrutura de idade en Europa, o que provocou unha diminución do número de persoas máis novas, un envellecemento e, finalmente, unha diminución da forza de traballo. Polo tanto, tal estrutura de idades non se pode definir como unha “pirámide” porque a gravidade cambiou dos máis novos aos maiores. Esta tendencia xeralmente denomínase “Envellecemento demográfico” (Eatock, et al., 2019; Eurostat, 2017).

Pero ao contrario de moitas previsións de declive demográfico, hai quen cre e augura un futuro diferente a nivel demográfico europeo. Parten da seguinte idea: un descenso poboacional en Europa non está asegurado, pero o descenso do número de futuros pais é unha realidade que podería provocar un descenso da poboación. Iso vai empurrar á poboación cara ao descenso (Cristea, et al., 2020). Aquí hai que poñer de manifesto a seguinte problemática futura:

Entrará Europa finalmente nunha era de inevitable declive demográfico? Ou as políticas para aumentar a taxa de inmigración a Europa terán resultados positivos neste sentido?

Existen algunhas opinións e teorías baseadas na idea de que a poboación europea non diminuíra se a migración é o suficientemente alta como para compensar este impulso poboacional. Cómpre sinalar que, aínda que a diminución da fertilidade e o aumento da lonxevidade son os principais motores do envellecemento da poboación, a migración tamén contribuíu a converter ou cambiar as estruturas de idade da poboación (Marois, et al., 2020).

Nos países con fluxos migratorios internacionais máis frecuentes, a inmigración pode frear un pouco o proceso de envellecemento (polo menos temporalmente), porque os emigrantes en xeral adoitan estar en idade laboral nova. Non obstante, aqueles inmigrantes que permanecen no país acabarán envellecendo. En xeral, parece que o tema da inmigración seguirá

sendo un dos temas máis controvertidos en Europa, xa sexa a nivel económico ou político (DG ECFIN, 2018b).

2.3. Baixa fecundidade e patrón demográfico global

A nivel mundial, as proxeccións indican a posibilidade de que a poboación da UE aumente a 528,5 millóns en 2040, antes de descender a 520 millóns en 2070 (UNFPA, 2023). Neste contexto, a proporción dos actuais Estados membros da UE na poboación mundial baixou do 13,5 % en 1960 ao 6,9 % en 2015. Polo tanto, prevese que a proporción da UE na poboación mundial total se reduza ata o 4,5 % en 2070 (Eurostat, 2019a).

Observando a estrutura de idades, en comparación con outros grandes países, a UE tiña a segunda taxa de dependencia da terceira idade máis alta en 2015 (29,2%), despois de Xapón (42,7%). Prevese que esta proporción aumente un 25 % na UE. Para 2070, acadando o 54,2%, aínda a segunda proporción máis alta entre os grandes países (Eurostat, 2021a). Polo tanto, para 2100, prevese que a proporción de persoas en idade de traballar na poboación total da UE diminuíra do 65 %, en 2018, ao 55 %, en 2100 (Eurostat, 2019b).

Os únicos grandes países que prevén ver un aumento máis grande da taxa de dependencia da terceira idade entre 2015 e 2070 que o da UE, son Xapón e China (DG ECFIN, 2018c; DG ECFIN, 2018d). En resumo, o panorama xeral é claro, a situación demográfica de Europa caracterízase por unha baixa fecundidade, un aumento da esperanza de vida, e unha diminución prevista das poboacións nativas nas próximas décadas.

Segundo as proxeccións de poboación publicadas pola UE, a poboación total da UE-27 seguirá aumentando ata 2025 a un ritmo reducido. Ademais, prevé un descenso posterior ata os 472 millóns en 2050, afrontando unha marcada diminución das poboacións nativas (DG ECFIN, 2018e).

No contexto global, a cota da poboación mundial dos Estados membros da UE diminuíu e seguirá diminuíndo no futuro. Os datos mostran que a porcentaxe de poboación mundial dos Estados membros da UE diminuíu do 13,5 % en 1960 ao 6,9 % en 2015. Prevese que a proporción da UE descenda ata o 4,5 % en 2070, a pesar dos fluxos migratorios netos previstos (PRB, 2019).

Ademais, ao examinar os detalles demográficos en todo o mundo, podemos saber verdadeiramente que hai un novo patrón demográfico global (cambio inverso), que afectará a todos os países do mundo e terá implicacións moi graves para o futuro do continente europeo. As análises estatísticas mostran que a explosión demográfica mundial do século XX, converteuse na implosión demográfica do século XXI, ao tempo que a fecundidade mundial está caendo (Marx, 2015).

Polo tanto, a baixa fecundidade non só estará no continente europeo, senón que en xeral abarcará todo o mundo (Herrmann, 2022).

Prevese que a taxa de fecundidade mundial, que baixou de 3,2 en 1990 a 2,5 en 2019, descenda aínda máis, ata o 2,2 en 2050. En 2019, as taxas de fecundidade aínda estaban por riba da taxa de reposición normal (2,1 nacementos por muller, toda a vida): en África subsahariana (4,6), no norte de África e Asia occidental (2,9). Ademais, en Asia Central e Meridional (2,4) e na rexión de Oceanía, excluindo Australia/Nova Zelandia: 3,4 (DESA, 2019).

Neste contexto, os informes da ONU esperan que o crecemento da poboación mundial se desacelere significativamente. O período de rápido crecemento produciuse durante os anos de 1975 a 2011, tardando só 12 anos en crecer en mil millóns. Actualmente, o mundo superou esta taxa máxima de crecemento, polo que se agarda que o período entre cada billón siga aumentando. Así, prevese que este proceso, para chegar aos oito mil millóns de persoas en 2024, requira aproximadamente 13 anos. Por outra banda, para alcanzar os 9.000 millóns no ano 2038, prevese que sexan necesarios outros 14 anos. Ademais, para acadar os 10.000 millóns no ano 2056; espérase unha demora de mais de 18 anos (Roser, et al., 2019; UNFPA, 2023).

3. Cambios globais adversos

Hai cambios demográficos inversos, xa que a tendencia que se espera para controlar os cambios demográficos no futuro baséase no crecemento da poboación que, en xeral, está a diminuír en todas as culturas do mundo.

3.1. Ponte ao día con Europa

Para compensar o déficit demográfico, as taxas de procreación deben coincidir coas taxas de reposición. Neste contexto, Europa ten serias problemáticas demográficas como consecuencia de que o número de poboación se manteña constante. Ningún país europeo pode ter actualmente unha taxa de fecundidade igual á súa taxa de reposición, pero moitos outros países están empezando a poñerse ao día con Europa. Segundo a proxección da ONU, agora país tras país está a moverse a un mundo no que a poboación está estancada por mor da baixa fecundidade (Desjardins, 2021; PRB, 2019a).

Por exemplo, as poboacións de Turquía e Asia Central son moito máis novas, pero nas próximas décadas poden envellecer aínda máis rápido que os países europeos en décadas anteriores. De feito, en máis da metade dos países de Asia Central a poboación xa está a diminuír (RFE/RL's, 2021; Bussolo, et al., 2015).

Polo tanto, espérase que a taxa de fecundidade dos países en desenvolvemento descenda de 2,7 a 2,2 en 2050 (OIT, 2013; DESA, 2015).

Tamén se espera, que a poboación total de 38 países en 2050 sexa menor que en 2018. En China pode rexistrarse o maior descenso (numérico) da poboación de case 50 millóns de persoas, seguida de Xapón con case 25 millóns. E despois o maior descenso pode atoparse en Rusia, con case 9,4 millóns. Neste contexto, Romanía será testemuña do maior descenso da poboación en termos relativos, cun 23% (Bricker & Ibbitson, 2019a; Vollset, et al., 2020).

A maior concentración de poboacións (por debaixo do nivel de substitución) atópase no leste de Asia, ademais as comunidades demográficas máis grandes (por debaixo do nivel de substitución) están en China. O descenso global da fecundidade tamén irá acompañado dun descenso da proporción de mozos na maioría dos países do mundo. Prevese que a poboación xuvenil mundial (de 15 a 24 anos) ascenderá a 1.400 millóns en 2050 (PNUD, 2014).

Pero a proporción da mocidade na poboación mundial caerá ata o 14% do 16%, sendo a maior caída en Asia Oriental e no Pacífico (do 17,3% en 2010 ao 10,7% en 2050). E as rexións con maior proporción de mozos na súa poboación son da África subsahariana (20,2%). Ade-

mais, espérase que a proporción de mozos na poboación total caia na maioría das rexións para 2050 (PNUD, 2018; Herrmann, 2022).

Esta realidade futura esixirá asumir grandes responsabilidades políticas e económicas, os gobernos desas rexións, en cooperación coa comunidade internacional, deben traballar para afrontar seriamente estes desafíos. Isto co fin de garantir a oferta de oportunidades laborais para a mocidade, do contrario, o aumento do desemprego levará a enfrontarse nesas áreas a un malestar social e político que terá un impacto máis aló da realidade política (Rabadi, 2022a).

3.2. O cambio dramático no equilibrio demográfico

Hai un cambio dramático no equilibrio demográfico entre os países máis desenvolvidos e os menos desenvolvidos, onde se prevé que o crecemento se produza nos próximos 40 anos nos países en desenvolvemento. A metade do aumento producirase entre 2015 e 2050 (DESA, 2019a). Tamén se produciron diferentes cambios demográficos a unha velocidade notable. Por exemplo, poucos expertos puxeron en dúbida a idea da superioridade da poboación de China nas próximas décadas, pero as estatísticas actuais confirman o fin do dominio demográfico de China. A India podería converterse no país máis grande en termos de poboación durante a próxima década (Chaurasia, 2019; DESA, 2019b). As proxeccións das Nacións Unidas indican que para 2024, a India superará a China para converterse no país máis poboado do mundo. Tendo en conta, que as expectativas sempre están asociadas a un certo grao de incerteza, isto significa que hai marxe para o cambio. Neste contexto, estes cambios certamente traerán moitos dilemas demográficos futuros á India (Eggleston, 2017).

Se as tendencias demográficas mundiais actuais continúan ata 2050, provocarán superpoboación e masificación urbana. A maior parte deste crecemento producirase nos países en desenvolvemento. Estímase que o 35% de todo o crecemento da poboación urbana darese na India (17%), en China (10%) e en Nixeria (8%). Isto significa que os países pobres terán que construír o equivalente a unha nova cidade que conteña máis dun millón de habitantes cada semana durante os próximos 40 anos (Desjardins, 2019).

Esta realidade terá implicacións nas posibilidades potenciais de deseñar, construír e manter estas novas cidades dunha forma máis acaída (Ross .2019); un importante desafío global nos seguintes niveis:

- » 1. Retos para a seguridade alimentaria mundial. Se non hai un aumento da agricultura urbana, todas as mulleres rurais terán que pasar de proporcionar alimentos para si mesmos e para un habitante urbano (como hoxe), a proporcionar alimentos para si mesma e dous habitantes urbanos (no ano 2050). Tendo en conta, que a maioría dos traballadores agrícolas do mundo son mulleres (UNFPA, 2019; FAO, 2018).
- » 2. Relación dialéctica entre crecemento demográfico e cambio climático, á que o continente europeo presta maior atención. Por exemplo, en África subsahariana, é probable que a poboación se duplique en 2060, ata os 2.200 millóns de persoas. Co desenvolvemento social estancado e a falta de expansión da escolaridade, este podería chegar ata os 2.700 millóns. Isto, á súa vez, levaría a unha pobreza xeneralizada e unha alta vulnerabilidade aos efectos do cambio climático con graves implicacións para a emigración potencial (Lutz, et al., 2018; Moran, 2017).

4. Estrutura de idade e dividendo demográfico

Varios países de todo o mundo sufrirán unha realidade similar á europea, ou quizais peor, en termos de aumento da taxa de envellecemento, o cal se converterá nun reto global no futuro (Rabadi, 2023a). Neste contexto, en 2020 había 727 millóns de persoas de 65 ou máis anos no mundo, e agárdase que durante as próximas tres décadas a cifra se duplique ata superar os 1.500 millóns (en 2050). Todos os países e continentes presenciaron un aumento da taxa de envellecemento, e así a proporción pasará do 9,3% en 2020 a, aproximadamente, o 16% en 2050 (Jing et al., 2019; DESA, 2020; DESA, 2015a).

4.1. A problemática do dividendo demográfico

A estrutura de idade cambiará drasticamente, a un ritmo acelerado, e terá implicacións estratéxicas críticas, incluíndo as problemáticas asociadas a The Demographic Dividend. Isto significa que o crecemento económico pode aparecer asociado aos cambios na estrutura de idade dun país. Así, a forza de traballo crecerá máis rápido que o número de persoas que dependen dela, creando e abrindo unha ampla ventá para a posibilidade dun crecemento económico máis rápido, e o consecuente maior benestar familiar (Bacci, 2017).

Por exemplo, un dos dilemas aos que se enfrontará China no futuro, é a rápida transición dun país novo a un país envellecido. Isto significa que China pode estar envellecendo antes de converterse nun país rico (Jing, et al., 2019a). Un indicador comunmente usado para a velocidade do envellecemento da poboación é o número de anos para que a poboación dun país de 65 ou máis anos pase do 7% da poboación total ao 14%. Se utilizamos Francia como un modelo para comparar, debemos sinalar que tardou 115 anos en chegar a duplicar a súa proporción de poboación maior (Ogawa, 2021).

Outros exemplos importantes que se poden citar, teñen que ver cos países europeos. Estes, precisaron ou esperaron case medio século ou máis para conseguir esta duplicación. Por exemplo, en Suecia levou 85 anos. En América do Norte, concretamente nos Estados Unidos, esa duplicación levou uns 70 anos. E en Australia, a duplicación levou uns 73 anos (Kiss, et al., 2020). Por outra banda, entre os países máis desenvolvidos, Xapón foi a excepción. A súa poboación maior duplicouse do 7% ao 14% en só 25 anos (1970 a 1995) (Sokolovsky, 2020).

Así, pódese dicir, que mentres a maioría dos países máis desenvolvidos xa completaron esta duplicación, os países en desenvolvemento (especialmente os de América Latina e Asia) comezaron a marchar nesta dirección, pero parecen avanzar moito máis rápido do que o fixeran os desenvolvidos (Berganza, et al., 2020). Queda moi claro que o envellecemento avanza aínda máis rápido nos países en desenvolvemento (He, et al., 2016; Dossa, et al., 2017). Por exemplo, en 8 dos países en desenvolvemento, prevese que a proporción da poboación de idade avanzada alcance o 14% en 30 anos ou menos: Bangladesh, Brasil, Chile, China, India, Indonesia, Turquía e Tailandia (PNUD, 2013; PNUD, 2018a).

En consecuencia, o feito de que esta duplicación poida levar só dúas décadas en moitos países asiáticos e latinoamericanos, suscitará serias preocupacións sobre como facer fronte á rápida expansión do fenómeno do envellecemento nas súas sociedades e para afrontar os retos derivados dela (Chen, 2016; DoD, 2016).

4.2. Cuestións estratéxicas

Hai implicacións estratéxicas moi importantes para todo o relacionado coas taxas de envellecemento da poboación, xa que a maioría dos países en desenvolvemento seguen sendo pobres a pesar da transición demográfica. En consecuencia, moitos destes países terán dificultades para tratar de satisfacer as crecentes necesidades da poboación maior. Moitos países en desenvolvemento só teñen unha breve xanela de oportunidade para aproveitar todos os beneficios do dividendo demográfico dunha poboación en idade de traballar máis grande (Rahman, et al., 2021).

Por iso, esta realidade subliña a importancia de crear unha contorna política propicia para beneficiarse do dividendo demográfico. Isto require atopar estratexias baseadas en políticas e programas que guíen o camiño da transición demográfica nos países en desenvolvemento (Dramani, et al., 2023).

Por exemplo, moitos países (especialmente a África subsahariana) están tentando centrarse en aumentar as oportunidades de traballo, reducir o desemprego ou garantir un mercado de traballo produtivo, pero todos estes esforzos seguen sendo incompletos a menos que vaian acompañados de investimentos reais e efectivos en gobernanza, educación, saúde e empoderamento da muller (Cardona, et al., 2020). En consecuencia, e baixo os indicadores que confirman o aumento sen precedentes da taxa de envellecemento, hai moitas cuestións estratéxicas relacionadas coas seguintes cuestións:

- » 1. En que medida os países en desenvolvemento poden beneficiarse (na máxima medida posible) do dividendo demográfico mentres aumentan o crecemento da poboación e o envellecemento (ADB, 2019)?
- » 2. Cal é o impacto do novo patrón demográfico (envellecemento global) no futuro de Europa?

En consecuencia, se non se realizan os investimentos reais necesarios (en termos de educación, saúde e emprego, etc.) para potenciar as posibles oportunidades económicas e obter dividendos demográficos (Sewamala, 2015).

Este rápido crecemento demográfico a nivel de envellecemento podería ter graves efectos negativos a todos os niveis, xa sexa nos países en desenvolvemento ou nos países europeos en particular (OIT, 2019). Neste contexto, hai que ter en conta que existe un impacto significativo das presións demográficas relacionadas coas altas taxas de fecundidade ou o rápido aumento do fenómeno do envellecemento nos países en desenvolvemento no nivel de termos de alta demanda social, desemprego, pobreza, inestabilidade política e tensións culturais e relixiosas (PRB, 2017).

Tendo en conta o anterior, cobra importancia estratéxica preguntarse polas repercusións desta inestable situación social, económica e cultural nos países en desenvolvemento cun crecemento demográfico explosivo (especialmente en África) na seguridade europea (Traore, 2019; Wolff, 2021). Así, debemos analizar o mecanismo da interrelación entre factores sociais, económicos e culturais (incluído o crecemento demográfico relixioso) nun enfoque multidimensional.

5. Demografía relixiosa e dimensións xeoculturais

A importancia de achegarse ás dimensións futuras das tendencias demográficas relixiosas deriva da crenza cada vez máis arraigada de que o século XX foi o século do laicismo, e de que o século XXI estará marcado pola volta á relixión. Xa que a composición relixiosa da poboación seguirá sendo un dos factores máis importantes que afectan á homoxeneidade cultural e á cohesión política das sociedades (Grim, 2018; Ward, 2019). A crecente diversidade relixiosa dentro dos países pode levar á formación de sociedades máis divididas e menos estables, sen esquecer o debilitamento do vínculo colectivo de identidade nacional...etc. En base a isto, pódese dicir que os efectos dos cambios demográficos relixiosos terán inevitablemente un papel e unha influencia importante na configuración e determinación do futuro de Europa (GRF, 2022).

5.1. Revolución relixiosa e crecemento demográfico africano

Dada a transcendencia para o futuro europeo, debe abordarse a realidade demográfica e as súas implicacións relixiosas no continente africano, xa que se prevé que a poboación africana aumente significativamente (Roser, et al., 2019a). África duplicará a súa poboación en 2050 e representará o 58% do aumento da poboación mundial. Ademais, a taxa de crecemento da poboación segue sendo alta no grupo de 47 países designados pola ONU menos desenvolvidos, incluíndo 32 países da África subsahariana (DESA, 2019c).

Entón, a taxa de crecemento da poboación en África será preto de 10 veces maior que en América Latina e o Caribe, así como 15 veces maior que a taxa de crecemento en Asia. Por contra, agárdase que a parte global de Asia diminúa, aínda que seguirá sendo o continente máis poboado, cun 49,1% da poboación mundial en 2070 (o descenso é particularmente evidente para China, cuxa cota de poboación mundial que prevé caer do 18,9% ao 11,4% entre 2015 e 2070). Actualmente, Asia ten unha poboación duns 4.600 millóns, e para 2050 espérase que este número aumente ata os 5.300 millóns. Non obstante, espérase que diminúa despois, na segunda metade deste século (DG ECFIN, 2018f).

É tamén probable que en 2050 Nixeria ocupe o lugar de EE. UU. como o terceiro país do mundo en canto a poboación, o que terá implicacións políticas e de seguridade moi importantes en sociedades de diversidade multicultural, racial ou relixiosa. Polo tanto, hai que ter en conta que esta futura realidade demográfica nixeriana ten implicacións estratéxicas moi importantes. Nixeria contén case o 20% da poboación de África (subsahariana), sen esquecer que é o maior produtor de petróleo e gas natural do continente, ademais de ter a maior economía do continente africano (Campbell & Page, 2018).

Non obstante, Nixeria aínda sofre de problemas que lle impiden acadar o seu estatus global e unha influencia que coincida co seu potencial real. Unha desas problemáticas, é a presenza da organización “Boko Haram”, que representa o terrorismo fundamentalista islámico, que se concentra no nordeste do país, e supón un reto estratéxico de seguridade (Offodile, 2016). Ademais, entre esas problemáticas están os continuos disturbios no delta do Níxer. Ademais, hai conflitos en curso derivados do mapa cultural de Nixeria, xa que é un país que é aproximadamente metade cristián e metade musulmán (Fagbule & Fawehinmi, 2021; Campbell & Page, 2018a; Offodile, 2016).

En base a isto, pódese dicir que un dos sinais rechamantes do crecemento demográfico africano ten que ver cunha gran revolución relixiosa, que será sentida pola relixión cristiá. Haberá un descenso da proporción de cristiáns en Europa, pero pola contra, en 2025, o número de cristiáns na África subsahariana aumentará ata alcanzar aproximadamente os 640 millóns. Ademais, espérase que a poboación cristiá do África subsahariana se duplique, ata os 1.100 millóns en 2050. A proporción de cristiáns do mundo que viven na África subsahariana pasará do 24% en 2010, ao 38% en 2050 (Wormald, 2015).

5.2. O valor normativo e a Europa de raíz cristiá

É case seguro que a maioría dos cristiáns do mundo vivirán en África (catro de cada 10 cristiáns do mundo vivirán en África subsahariana) en 2050. Neste contexto, Europa pode ser a única rexión do mundo onde se prevé un descenso da poboación total. De aí que, a nivel de análise demográfica e relixiosa, espérase que a poboación cristiá en Europa se contraia nuns 100 millóns nas próximas décadas, xa que se prevé que pase de 553 millóns a 454 millóns (Murray, 2018).

Aínda que os cristiáns seguirán sendo o grupo relixioso máis grande de Europa, prevese que pasen das tres cuartas partes da poboación a menos de dous terzos. Ademais, espérase que para 2050 case unha cuarta parte dos europeos (23%) non teñan ningunha afiliación relixiosa. Pola contra, o número de musulmáns nese momento alcanzará preto do 10% da poboación do continente europeo, fronte ao 5,9% de 2010 (Wormald, 2015a). En consecuencia, e a partir das proxeccións do pensador keniano “John Mbiti”, parece que os centros de peso relixioso cristián non existirán na Europa de raíz cristiá (Roma, Atenas, París e Londres) senón que se trasladarán a Addis Abeba, Kinshasa e Bos Aires (Mbiti, 2015; Wormald, 2015b).

Isto mostra claramente a importancia das implicacións do crecemento relixioso e demográfico en África para Europa en termos de dimensións xeográficas, culturais e de seguridade:

- » 1. O valor normativo del continente europeo con raíces cristiás. Non se pode pasar por alto considerar a importancia e o papel da dimensión demográfica relixiosa na consolidación da cohesión social ou na creación dunha identidade europea, sen esquecer o valor normativo de Europa a nivel mundial. De feito, moitas das preguntas relacionadas coas discusións sobre se se debe referir na constitución europea actual (ou quizais futura) ás raíces cristiás de Europa poden ter implicacións que se estenden máis aló do ámbito da propia relixión. As cuestións fundamentais inherentes ao proxecto europeo de integración cultural e política, xa sexa a nivel interno do continente ou a nivel de talla, valor e papel da influencia europea a nivel mundial (Sládek, 2019).
- » 2. A relación dialéctica entre o crecemento demográfico, o desenvolvemento sostible e a problemática do terrorismo. Neste contexto, cómpre sinalar, os países máis pobres do mundo son tamén os máis poboados (Congo, Uganda, Níxer, Liberia, Malí, Chad). O que suscita moitas dificultades relacionadas coa forma en que se pode acadar o desenvolvemento sostible (Lewis, 2018; Wormald, 2015c). Sen esquecer a vinculación entre pobreza, terrorismo e o fundamentalismo relixioso. Por exemplo, espérase que África subsahariana sexa o centro do Islam. O número de musulmáns en Asia é igual ao número de musulmáns en Oriente Medio (UNDP, 2018b; Smythe, 2015; Grim, et al., 2016). E

inevitavelmente esta nova realidade leva consigo moitos desafíos a nivel de seguridade, cultural e político (Bricker e Ibbitson, 2019b; Grim, B., 2018a).

A realidade demográfica relixiosa aínda constitúe un dos piares máis importantes para comprender os retos políticos, de seguridade e culturais aos que se enfrontará o continente europeo. A demografía relixiosa remodelará os estados e as sociedades, e o seu papel xurdirá como fonte de lexitimidade política e equilibrio político, xa que aparece relacionada co sentido de identidade e pertenza. Sen esquecer que é unha ferramenta de política exterior e un marco de referencia para as políticas de moitos países (Herrmann, 2022). Ademais, a natureza das transformacións globais (incluíndo os conflitos de seguridade e militares) ten raíces culturais, xa que as dimensións relixiosas son empregadas para acadar intereses estratéxicos e probar os equilibrios de poder (Wolff, 2021a).

Así mesmo, a extensión da realidade demográfica relixiosa ao marco normativo e de valores, está ligado ao sistema de valores e aos intereses supremos dos estados. Polo tanto, non se pode obviar a importancia e o papel da dimensión demográfica relixiosa na consolidación do proxecto europeo de integración cultural e política, xa sexa a nivel interno do continente ou a influencia global europea (Rabadi, 2022b).

6. Conclusión

No relativo aos cambios demográficos globais futuros, parece inevitable pensar que as repercusións e impactos non só afectarán aos países en desenvolvemento, senón que tamén chegarán ao continente europeo (Rabadi, 2022c). Dado que os países en desenvolvemento están a envellecer a un ritmo máis rápido que os países europeos, os problemas da demografía, a inmigración e o envellecemento converteranse nunha das problemáticas máis importantes ás que se enfrontarán estes países nun futuro próximo (Herrmann, 2022).

Aquí, hai que suscitar moitos interrogantes estratéxicos sobre as moitas políticas tecnocráticas europeas que se adoptaron para abordar estes desafíos e problemáticas (Novotný, 2021).

A importancia destes problemas e retos para o futuro europeo, a nivel de seguridade cultural, esta relacionada especificamente coas repercusións da realidade demográfica relixiosa. A relevancia futura das tendencias da demografía relixiosa deriva da crenza cada vez máis establecida de que o século XX foi o século do laicismo, e que o século XXI se caracterizará pola volta da relixión (Ward, 2019).

É previsible que un dos signos salientables do crecemento demográfico relixioso mundial (co claro descenso da proporción de cristiáns en Europa) sexa a transferencia do peso relixioso cristián do continente europeo ao continente de África e América Latina (Mbiti, 2015). Isto terá connotacións negativas a nivel do valor normativo do continente europeo de raíz cristiá (Cavallin, 2022; Encinas & Álvaro d'Ors, 2021; Sládek, 2019).

En definitiva, os líderes da UE e dos países europeos deben coñecer a importancia de desenvolver rapidamente estratexias e políticas para afrontar futuros problemas demográficos caracterizados por consecuencias complexas, existenciais e irreversibles. Especialmente no que se refire aos retos culturais, de seguridade e políticos do que se deu en chamar “Estado de inmi-

gración emerxente” no continente europeo (Stępka, 2022; Graef, 2022; Connelly, 2022).

Polo tanto, aquí debemos suscitar moitos interrogantes sobre a viabilidade para os países europeos á hora de adoptar estratexias que sexan capaces de afrontar os retos económicos, culturais e políticos derivados de todas estas profundas transformacións demográficas globais que están por vir (Snel & Cremer, 2020; Formosa, 2019).

Salam AL Rabadi, Universidade de Santiago de Compostela, España. Doutor en Filosofía en Ciencias Políticas (Libano). Autor e investigador en Relacións Internacionais. Actualmente prepara unha segunda tese de doutoramento: The Future of Europe and the Challenges of Demography and Migration, Universidade de Santiago de Compostela, España. Mail: jordani_alrabadi@hotmail.com

Referencias

- ADB: Asian Development Bank (2019). Growing Old Before Becoming Rich: Challenges of An Aging Population in Sri Lanka. Philippines. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/557446/aging-population-sri-lanka.pdf>
- BACCI, L. M. (2017). A Concise History of World Population. John Wiley & Sons. pp.167-224.
- BERGANZA, J. C., CAMPOS, R. G., MARTÍNEZ, E., & PÉREZ, J. (2020). The End Of The Demographic Dividend In Latin America: Challenges For Economic And Social Policies. Banco de Espana Article. pp.1-6.
- BRICKER, D., & IBBITSON, J. (2019). Empty Planet: The Shock Of Global Population Decline. Crown, NY. pp.55-74.
- BRICKER, D., & IBBITSON, J. (2019a). Empty Planet: The Shock Of Global Population Decline. Crown, NY, pp.191-206.
- BRICKER, D., & IBBITSON, J. (2019b). Empty Planet: The Shock Of Global Population Decline. Crown, NY. pp. 105-124.
- BUSSOLO, M., KOETTL, J., SINNOTT, E. (2015). Golden Aging: Prospects For Healthy, Active, And Prosperous Aging In Europe And Central Asia. World Bank Publications. p.22.
- CAMPBELL, J., & PAGE, T. (2018). Nigeria: What Everyone Needs To Know. Oxford University Press, NY. pp.69-172.
- CARDONA, C., RUSATIRA, J. C., CHENG, X., SILBERG, C., SALAS, I., Li, Q., & RIMON, G. (2020). Generating And Capitalizing On The Demographic Dividend Potential In Sub-Saharan Africa: A Conceptual Framework From A Systematic Literature Review. International Journal of Social Welfare. Gates Open Research, 4. <https://gatesopenresearch.org/articles4-145/v1>

- CAVALLIN, C. (2022). Useful Religion: The Future of Christianity In Europe. European Conservative. Brussels. <https://europeanconservative.com/articles/essay/useful-religion-the-future-of-christianity-in-europe/>
- CHAURASIA, A. R. (2020). Population And Sustainable Development In India. Springer. pp.1-10.
- CHEN, L. (2016). Evolving Eldercare In Contemporary China: Two Generations, One Decision. Palgrave Macmillan. U.K. pp.73-118.
- CILLUFFO, A. RUIZ, G. (2019). World's Population Is Projected To Nearly Stop Growing By The End Of The Century. Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/06/17/worlds-population-is-projected-to-nearly-stop-growing-by-the-end-of-the-century/>
- CONNELLY, J. (2022). From Peoples Into Nations: A History Of Eastern Europe . Princeton University. U.S.A. pp.685-800
- CRISTEA, M., GEORGIANA, G., DĂNĂCICĂ, E., & ȘTEFEA, P. (2020). Population Ageing, Labour Productivity And Economic Welfare In The European Union. Economic Research-Ekonomska Istraživanja,33(1). pp. 1354-1376.
- DESA. (2019). World Population Prospects 2019. United Nations. NY. <https://www.un.org/development/desa/pd/news/world-population-prospects-2019>
- DESA: Department of Economic and Social Affairs. (2015). World Fertility Report 2015. United Nations, NY. pp.6-9.
- DESA: Department of Economic and Social Affairs. (2015a). World Population Ageing 2015: Highlights. United Nations. NY. pp. 1-3.
- DESA. (2019a). World Population Prospects 2019. United Nations. NY. <https://www.un.org/development/desa/pd/news/world-population-prospects-2019>
- DESA: Department of Economic and Social Affairs. (2019b). World Population Prospects 2019. United Nations. NY. <https://www.un.org/development/desa/pd/news/world-population-prospects-2019-0>
- DESA: Department of Economic and Social Affairs. (2019c). World Population Prospects 2019. United Nations. NY. <https://www.un.org/development/desa/pd/news/world-population-prospects-2019-0>
- DESA: Department of Economic and Social Affairs. (2020). World Population Ageing 2020 Highlights: Living Arrangements Of Older Persons. United Nations. NY. p. 1.
- DESA. (2021). World Population Prospects 2021: Upgrade-Towards A More Open And Reproducible. United Nations. NY. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2021_egm_wpp2022_session_i_patrick_gerland.pdf
- DESJARDINS, J. (2021). The World Population Pyramid (1950-2100). Visual Capitalist. Our World in Data, Visual Capitalist. U.S.A, 21 Dec 2021. <https://www.visualcapitalist.com/cp/the-world-population-pyramid-1950-2100/>
- DESJARDINS, J. (2019). The 8 Ways Urban Demographics Are Changing. Visual Capitalist, U.S.A. <https://www.visualcapitalist.com/8-ways-urban-demographics-changing/>

- DG ECFIN. (2018). *Aging Report: Underlying Assumptions And Projection Methodologies*. Publications Office of the EU, Luxembourg. p.15.
- DG ECFIN. (2018a). *Aging Report: Underlying Assumptions And Projection Methodologies*. Publications Office of the EU, Luxembourg. pp.12-14.+28.
- DG ECFIN. (2018b). *The 2018 Ageing Report: Economic And Budgetary Projections For 28 EU Member States (2016-2070)*. Publications Office of the EU, Luxembourg. p.4.
- DG ECFIN. (2018c). *Underlying Assumptions & Projection Methodologies*. Publications Office of the EU, Luxembourg. pp. 21+24.
- DG ECFIN. (2018d). *The 2018 Ageing: Economic & Budgetary Projections For 28 EU Member States (2016-2070)*. European Commission. pp.27-29.
- DG ECFIN. (2018e). *The 2018 Ageing: Economic & Budgetary Projections For 28 EU Member States (2016-2070)*. European Commission. pp.27-29.
- DG ECFIN. (2018f). *Underlying Assumptions And Projection Methodologies*. Publications Office of the EU, Luxembourg.p.24.
- DoD:Department of Defense. *Beyond Demographics Is Destiny*. U.S. Military. pp.1-7.
- DOSSA P., COE C., DENEVA, N., ZHOU, R., YARRIS, K. E., RAFFETY, L., KHAN, M., & Kobayashi, K. (2017). *Transnational Aging And Reconfigurations Of Kin Work*. Rutgers University Press. pp.43-119]
- DRAMANI, L. (2022). *Eight Demographic Trends Were Watching As The World Population Passes 8 Billion*. Population Reference Bureau (PRB). U.S.A. [https:// www.prb.org/articles/eight-demographic-trends-were-watching-as-the-world-population-passes-8-billion/](https://www.prb.org/articles/eight-demographic-trends-were-watching-as-the-world-population-passes-8-billion/)
- DRAMANI, L., ZOUNGRANA, C., JALAL, H. (2023). *Empowering Women And Harnessing The Demographic Dividend: In Sub-Saharan Africa*. Our Knowledge Publishing. <https://www.amazon.com.br/Empowering-women-harnessing-demographic-dividend/dp/6206198340>
- EATOCK, D., MARGARAS, V., ZAMFIR, L., ORAV, A., (2019). *Demographic Outlook For The European Union, 2019*. European Parliamentary Research Service (EPRS). European Union. Brussels. p.3-5.
- EGGLESTON, K. (2017). *Policy Challenges From Demographic Change In China And India*. Shorenstein Asia-Pacific Research Center. California. pp. (Chapter 1. Policy Challenges and Economic Impact).
- MORAN, E. (2017). *People And Nature: An Introduction To Human Ecological Relations*. Wiley-Blackwell, U.K., , pp.145-165.
- ENCINAS, C., & Álvaro, C. (2021). *Europe's "Christian Roots" In The failed European Constitution Project*. Institute for Culture and Society (ICS). Spain. pp. 3-12.
- ERTÜRK, O. & Karaçizmeli, A. (2022). *Aging And Age Discrimination In Europe: Understanding And Challenging Ageism*. Waxmann Verlag. New York. pp.7-9.
- ERTÜRK, O. & Oruç N. & Karaçizmeli, A. (2022a). *Aging And Age Discrimination In Europe: Understanding And Challenging Ageism*. Waxmann Verlag. New York. pp.7-9.
- EUROSTAT. (2017). *Median Age Ranges From 18 To 54 Across EU Regions*. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20170215-1>

- EUROSTAT. (2019). First Population Estimates EU. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9967985/3-10072019-BP-EN.pdf/e152399b-cb9e-4a42-a155-c5de6dfe25d1>
- EUROSTAT: General And Regional Statistics. (2019a). The EU's Population Projected Up To 2100. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190710-1>
- EUROSTAT: General And Regional Statistics. (2019b). The EU's Population Projected Up To 2100. European Commission <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190710-1>
- EUROSTAT: General And Regional Statistics. (2020). Firstpopulation EU Population In 2020. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11081093/3-10072020-AP-EN.pdf/d2f799bf-4412-05cc-a357-7b49b93615f1>.
- EUROSTAT. (2021). Life Expectancy Decreased In 2020 Across The EU. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20210>
- EUROSTAT. (2021a). Old-Age Dependency Ratio Increases Across EU Regions. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20210930-1>
- EUROSTAT: General And Regional Statistics. (2023). Mortality And Life Expectancy Statistics. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortalityandlifeexpectancy_statistics.
- EUROSTAT. (2023a). Life Expectancy By Age And Sex. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMOMLEXPECcustom5705197/default/table?lang=en&page=time:2021>
- EUROSTAT. (2023b). Population Structure And Ageing. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Populationstructureandageing>
- EUROSTAT: General And Regional. (2023c). Population And Population Change Statistics. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_populationchangestatistics#EUpopulationshows_astrong_increase_in2022.
- EUROSTAT: General And Regional Statistics. (2023d). Facts And Figures On Life In The European Union. European Commission. <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-euen>
- EUROSTAT. (2023e). Infographic - Migration Flows: Eastern, Central And Western Routes. European Commission. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/migration-flows-to-europe/>
- FAGBULE, F. & FAWEHINMI, F. (2021). Formation: The Making Of Nigeria From Jihad To Amalgamation. Cassava Republic Press. <https://cassavarepublic.biz/product/formations/>
- FAO: Food And Agriculture Organization (2018). The State Of Food Security And Nutrition In The World 2018. Rome. <http://www.fao.org/3/i9553en/i9553en.pdf>
- FORMOSA, M. (2019). The University Of The Third Age And Active Ageing: European And Asian-Pacific Perspectives. Springer, Switzerland. pp.1-142.
- GRAEF, J. (2022). Imagining Far-Right Terrorism: Violence, Immigration, And The Nation State In Contemporary Western Europe. Routledge. New York. pp.132-227.

- GRF Project. (2022). Pew-Templeton: Global Religious Futures. Pew Research Center.
<http://www.globalreligiousfutures.org>
- GRIM, B., JOHNSON, T., SKIRBEKK, V., & ZURLO, G. (2016). Yearbook Of International Religious Demography 2016. Vol. 3. Brill. Netherlands. pp.83+107-128.
- GRIM, B.(2018).Yearbook Of International Religious Demography 2018. Vol. 5. Brill. Netherlands. pp.99–110.
- GRIM, B. (2018a). Yearbook Of International Religious Demography. Vol. 5. Brill. Netherlands. pp.99–110.
- He, W., GOODKIND, D., & KOWAL, P. R. (2016). An Aging World: 2015. U.S. Census Bureau. pp11-12.
- HERRMANN, M. (2022). The Global Population Will Soon Reach 8 Billion-Then What?. United Nations Population Fund(UNFPA).NY. <https://www.un.org/en/un-chronicle/global-population-will-soon-reach-8-billion-then-what>
- ILO: International Labor Organization. (2013). Employment And Social Protection In The New Demographic Context. Geneva. pp.9-10.
- ILO: International Labour Organization. (2019). World Employment And Social Outlook. Geneva. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_670542.pdf
- JING, T. K., KUHNLE, S., PAN, Y., & CHEN, S. (2019). Aging Welfare And Social Policy: China And The Nordic Countries In Comparative Perspective. Vol.20. Berling/Heidelberg. Germany. Springer. pp. 139-238.
- JING, T. K., KUHNLE, S., PAN, Y., & CHEN, S. (Eds.). (2019a). Aging And Social Policy: China And The Nordic Countries In Comparative Perspective. Vol.20. Berling/ Heidelberg. Germany. Springer. pp. 233-237
- KISS, M., LAANINEN, T., MARGARAS, V., ZAMFIR, L., AUGÈRE, L., ATANASSOV, N. (2020). Demographic Outlook For The EU2020. European Parliamentary Research Service (EPRS). Brussels. pp.25-50.
- LEWIS, I. M. (Ed.). (2018). Islam In Tropical Africa. (Vol. 4). Routledge. U.K. pp.32-44
- LUTZ, W., GOUJON, S., STONAWSKI, M., & STILIANAKIS, N. (2018). Demographic And Human Capital Scenarios For The 21st Century: 2018 Assessment For 201 Countries. Publications Office of the EU. pp.75-84.
- MAROIS, G., LUTZ,W,BÉLANGER, A.(2020). Population Aging, Migration, And Productivity In Europe. National Academy of Sciences (PNAS).U.S.A. <https://www.pnas.org/content/117/14/7690>
- MARX, D. (2015). Predictions For The 21st Century: A Reality Based Analysis Of The Current Global Population Collapse. Create Space. Independent Publishing Platform. pp.15-35.
- MBITI, J. S. (2015). Introduction To African Religion. Waveland Press.U.S.A, pp. 194-205.
- MÜNZ, R. (2007). Migration, Labor Markets, And Integration Of Migrants: An Overview For Europe. Berlin-Institut. <https://www.berlin-institut.org/fileadmin/userupload/Presseschau/pdfMuenzEurope.pdf>
- MURRAY, D. (2018). The Strange Death Of Europe: Immigration, Identity, Islam. Bloomsbury Publishing. pp.11-75.

- NEYER, G., ANDERSSON, G., & KULU, H. (2015). *The Demography Of Europe : Introduction*. Springer NY. pp.15-54+99-174]
- NIA. National Institute on Aging. (2021). *Global Aging*. <https://www.nia.nih.gov/research/dbsr/global-aging>.
- NOVOTNÝ, V. (2021). *Future Of Europe: A Brussels-Based Dictatorship Or A Paradise Of Subsidiarity? National Prerogatives And EU Migration Policy*. Martens Centre for European Studies. Brussels. pp. 15-19.
- Offodile, C. (2016). *The Politics Of Biafra: And The future Of Nigeria*. Lulu. com. pp.169-188]
- OGAWA, N., MANSOR, N., LEE, S. H., ABRIGO, M. R., & ARIS, T. (2021). *Population Aging And The Three Demographic Dividends In Asia*. Asian Development Bank , Philippines. pp.32-67]
- PRB: Population Reference Bureau.(2017). *An African Demographic Dividend Relies On Investments In The Reproductive Health And Rights Of Adolescents And Youth*. <https://www.prb.org/wp-content/uploads/2020/12/02-2017-deomographic-Dividend-AU-Brief.pdf>
- PRB: Population References Bureau.(2019). *World Population Data Sheet 2018: Focus On Changing Age Structures*. <https://www.prb.org/wp-content/uploads/2018/08/2018World-Population-data-sheet.pdf>
- PRB: Population References Bureau. (2019a). *World Population Data Sheet 2018: Focus On Changing Age Structures*. <https://www.prb.org/wp-content/uploads/2018/08/2018World-Population-data-sheet.pdf>
- RABADI S. A. (2022). *European Aging Dilemma And Political Problematic*. *Tempo Exterior*. nº 45.Vol. XXIII (II). Spain. pp 155-172.
- RABADI. S. A., (2022a). *Europa Y África: Demografía Religiosa Y Dimensiones Geopolíticas*. Anuario 2021. Centro de Estudios Internacionales para el Desarrollo (CEID). Argentina. pp.88-92.
- RABADI, S. A. (2022b). *Europa y África: Demografía Religiosa Y Dimensiones Geopolíticas*. Anuario 2021. Centro de Estudios Internacionales para el Desarrollo (CEID). Argentina. pp.88-92.
- RABADI, S. A., (2022c). *European Aging Dilemma And Political Problematic*. *Tempo Exterior*. Nº 45.Vol. XXIII (II).Spain. pp 155-172.
- RABADI, S., A. (2023). *Envejecimiento Europeo, Estado Del Bienestar Y Problemáticas Políticos futuros*. Anuario 2022. Centro de Estudios Internacionales para el Desarrollo (CEID). Argentina. pp.84-90.
- RABADI, S., A. (2023a). *Envejecimiento Europeo, Estado Del Bienestar Y Problemáticas Políticos futuros*. Anuario 2022. Centro de Estudios Internacionales para el Desarrollo (CEID). Argentina. pp.84-90
- RAHMAN, E. A., D’SILVA, E., & PETERANDERL, S. (Eds.).(2021).*The Demographic Dividend And The Power of Youth: Voices From The Global Diplomacy Lab*. Anthem Press. UK. pp.2-8]
- RFE/RL’s. (2021). *Turkmenistan Faces ‘Shocking Population Decline’ As Exodus Continues*. *Turkmen Service*. Prague. <https://www.rferl.org/a/turkmenistan-population-decline-exodus/31355045.html>

- ROSER, M., RITCHIE, H., ORTIZ, E., & RODÉS, L. (2019). World Population Growth. Our world in data. <https://ourworldindata.org/world-population-growth>
- ROSER, M., RITCHIE, H., ORTIZ, E., & RODÉS, L. (2019a). World Population Growth. <https://ourworldindata.org/world-population-growth>.¹
- ROSS, A. (2019). The City Of Tomorrow: Challenges And Innovation In The Urban Environment. Wired. U.K. pp.13-52.
- SLÁDEK, K. (2019). The Christian Roots Of European Identity. A Central European Perspective. Pavel Mervart. Czech Republic.
- SMYTHE, K. R. (2015). Africa's Past, Our Future. Indiana University Press. pp. 155-224.
- SNEL, J., & CREMER, R.(Eds.). (2020). Work And Aging: A European Prospective . CRC Press.¹ CRC Press. Florida.
- SOKOLOVSKY, J. (2020). The Cultural Context Of Aging: Worldwide Perspectives. 4th Edition. Praeger. p.31.
- SEWAMALA, F. M. (2015). Optimizing The Demographic Dividend In Young Developing Countries: The Role Of Contractual Savings And Insurance For Financing Education. International Journal Of Social Welfare. 24(3); U.S.A. pp. 248-262.
- STĚPKA, M.(2022). Identifying Security Logics In The EU Policy Discourse: The" Migration Crisis" And The EU. Springer. Switzerland. pp. 63-204.
- TRAORE, M. (2019). Africa's Population Boom: Disaster Or Opportunity?. European University Editions. Mauritius. p.162.
- UNDP: Development Programme. (2013). The Rise Of The South: Human Progress In A Diverse World.United Nations .Egypt. pp.101-102.
- UNDP. (2014). Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities And Building Resilience. United Nations.NY. pp. 61-62.
- UNDP: Development Programme .(2018). Human Development Indices And Indicators: 2018 Statistical Update. United Nations.NY. pp.46-49.
- UNDP: Development Programme. (2018a). Human Development Indices And Indicators: 2018 Statistical Update.United Nations.NY.pp.46-49.
- UNDP: Development Programme. (2018b). Human Development Indices And Indicators: 2018 Statistical Update.United Nations.NY.pp 42.
- UNFPA: United Nations Population Fund. (2019). Unfinished Business: The Pursuit Of Rights And Choices For All. <https://www.unfpa.org/swop-2019>.
- UNFPA. (2023).Eight Billion, Lives Infinite Possibilities: The Case For Rights And Choices. State of World Population report. NY. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/swop23/SWOP2023-ENGLISH-230329-web.pdf>
- VOLLSET, E., GOREN, E., YUAN, W., Cao, J., SMITH, E., HSIAO, T., MURRAY, J. (2020). Fertility, Mortality, Migration, And Population Scenarios For 195 Countries And Territories From 2017 To 2100: A Forecasting Analysis For The Global Burden Of Disease Study. The Lancet, 396(10258), 1285-1306.
- WALKER, A. (Ed.). (2019). The Future Of Ageing In Europe: Making An Asset Of Longevity. Palgrave Macmillan. pp.1-52.

- WARD, K. (2019). *Religion In The Modern World: Celebrating Pluralism And Diversity*. Cambridge University. U.S. pp.200-204.
- WOLFF, S. (2021). *Secular Power Europe And Islam: Identity And Foreign Policy*. University of Michigan Press. U.S, 2021, pp.135-142.
- WOLFF, S. (2021a). *Secular Power Europe And Islam: Identity And Foreign Policy*. University of Michigan Press. U.S, 2021, pp.1-22+135-142.
- WORMALD, B. (2015). *The Future Of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*. Pew Research Center, <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
- WORMALD, B. (2015). *The Future Of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*. Pew Research Center. Washington, DC. <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>